

ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА БІЗНЕС: ТРАНСФОРМАЦІЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ В ЕРУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS: TRANSFORMATION OF THE RATIO OF CATEGORIES IN THE ERA OF INFORMATIZATION

Калаченкова К.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри господарського права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Стаття присвячена дослідженню трансформації співвідношення таких понять, як «підприємництво» і «бізнес» в еру інформатизації. Нині дедалі частіше спостерігається підміна поняття «підприємництво» поняттям «бізнес». Гостроти цьому питанню надає відсутність законодавчого закріплення поняття «бізнес» та єдиної точки зору цього питання в науковій літературі. В умовах європейської інтеграції України питання уніфікації визначення основних понять набуває більшої актуальності.

Зазначене вказує на актуальність заявленої теми дослідження, метою якого є виявлення співвідношення та розмежування понять «підприємництво» і «бізнес» в еру інформатизації, систематизація доктринальних підходів щодо використання цих понять у науковій спільноті.

У статті звернено увагу на те, що енциклопедії та словники не надають уніфікованого формулювання зазначених понять. Проаналізовано вітчизняну та зарубіжну наукову літературу щодо співвідношення та розмежування понять «підприємництво» і «бізнес». Також проаналізовано положення чинного законодавства України.

На підставі проведеного аналізу виділено три групи щодо питання співвідношення понять «підприємництво» та «бізнес»: 1) зазначені поняття є тотожними; 2) поняття «бізнес» є ширшим поняттям, ніж «підприємництво»; 3) поняття «підприємництво» є ширшим поняттям, ніж «бізнес». Наведений аналіз таких категорій, як «підприємництво» та «бізнес», дав змогу виокремити співвідношення та відмінності зазначених понять.

За результатами проведеного дослідження щодо трансформації співвідношення таких понять, як «підприємництво» і «бізнес» в еру інформатизації, зроблено висновки: поняття «підприємництво» і «бізнес» близькі за змістом, хоча мають свої відмінки; поняття «бізнес» більш широке, ніж поняття «підприємництво».

На підставі проведеного дослідження пропонується легалізувати поняття «бізнес» та закріпити в Цивільному кодексі України як ініціативу, на власний ризик, економічну діяльність всіх учасників ринкової економіки з метою отримання прибутку.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, господарська діяльність, ера інформатизації, уніфікація визначення.

The article is devoted to the study of the transformation of the ratio of such concepts as "entrepreneurship" and "business" in the era of Informatization. Today, the concept of "entrepreneurship" is increasingly being replaced by the concept of "business". The lack of a legal definition of the concept of "business" and a unified point of view on this issue in the scientific literature makes this issue more acute. In the context of the European integration of Ukraine, the issue of unification of the definition of basic concepts is becoming more relevant.

This indicates the relevance of the stated research topic, the purpose of which is to identify the relationship and differentiation of the concepts of "entrepreneurship" and "business" in the era of Informatization, systematization of doctrinal approaches to the use of these concepts in the scientific community.

The article draws attention to the fact that encyclopedias and dictionaries do not provide a unified formulation of these concepts. The article analyzes the domestic and foreign scientific literature on the relationship and differentiation of the concepts of "entrepreneurship" and "business". Also, the provisions of the current legislation of Ukraine are analyzed.

Based on the analysis, three groups are identified on the question of the relationship between the concepts of "entrepreneurship" and "business": 1) these concepts are identical; 2) the concept of "business" is a broader concept than "entrepreneurship"; 3) the concept of "entrepreneurship" is a broader concept than "business". Behavioral analysis of such categories as "entrepreneurship" and "business" made it possible to identify the relationship and differences between these concepts.

According to the results of the research on the transformation of the ratio of such concepts as "entrepreneurship" and "business" in the era of Informatization, it is concluded that: the concepts of "entrepreneurship" and "business" are similar in content, although they have their own shades; the concept of "business" is broader than the concept of "entrepreneurship".

Based on the research, it is proposed to legalize the concept of «business» and fix it in the Civil code of Ukraine as an initiative, at their own risk, economic activity of all participants in the market economy, in order to make a profit.

Key words: entrepreneurship, business, economic activity, era of Informatization, unification of definitions.

Постановка проблеми. В умовах євроінтеграції та глобалізації економіки зростає актуальність співвідношення понять «підприємництво» і «бізнес». Так, нині на практиці дедалі частіше одне поняття замінюють іншим.

У науковій літературі також використовуються обидва поняття. Поняття «бізнес» частіше використовується в економічній науковій літературі, а в юридичній – «підприємництво». Однак водночас деякі автори використовують поняття «підприємництво» як еквівалент поняття «бізнес» і навпаки. Крім того, незважаючи на часте використання в науковій літературі поняття «бізнес», законодавче тлумачення цього поняття відсутнє. Таке положення призводить до їх ототожнювання.

З огляду на процеси європейської інтеграції України, постає питання уніфікації визначення основних понять. Зазначене вказує на актуальність заявленої теми дослідження.

Метою дослідження є виявлення співвідношення та розмежування понять «підприємництво» і «бізнес» в еру інформатизації, систематизація доктринальних підходів щодо використання цих понять у науковій спільноті.

Відповідно до поставленої мети варто зупинитись на теоретичних дефініціях, що стосуються розмежування та ототожнення понять «підприємництво» і «бізнес».

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі досить часто можна спостерігати ототожнення та заміщення понять «бізнес» і «підприємництво». Навіть енциклопедії та словники не надають уніфікованого визначення. Фінансовий словник містить таке визначення: «Бізнес – справа, заняття, підприємництво, економічна діяльність, яка направлена на досягнення певних результатів (отримання прибутку)» [1]. «Вікіпедія – вільна енциклопедія» дає таке тлумачення цієї дефініції: «Бізнес (англ. Business – справа, діло) – підприємницька, комерційна чи

будь-яка інша діяльність, що не може суперечити закону і спрямована на отримання прибутку» [2]. Фінансово-економічний словник пропонує визначення: «Бізнес – економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку; будь-який вид підприємницької діяльності, що забезпечує дохід чи інший зиск» [3].

Коріння слова «бізнес» не ясне. У сучасному світовому лексичному значенні воно походить із давньоанглійського «bisig» – «заклопотаний; старанний; той, хто сумлінно працює». В Англії з XVII ст. концептуальне значення слова «бізнес» («business») набуває додаткового смислу та тлумачиться як «своя справа, підприємництво» [4]. Таким чином, вже в давньому розумінні слова було закладено кілька змістових значень. Зрозуміло, що в історичному розвитку суспільства змістове навантаження цього поняття багатократно зростає [5]. Поширене в сучасній культурі розуміння цього слова як «зайнятість» (від busy, яке перекладається як «зайнятий») є некоректним, оскільки наслідком бізнесу є англійське слово «occupation»: перш ніж стати окупованим, тобто захопленим, внутрішній світ людини стає залученим у бізнес, тобто стурбованим, прилеглим і зосередженим навколо тієї ідеї, яка поступово стає центром внутрішнього світобудови, повністю займає простір душі, витісняючи з нього всі інші турботи [4].

Термін «підприємництво», як свідчать історичні факти, був запозичений з Англії на початку XVIII ст. і впроваджений англійським економістом Р. Кантільйоном (1680–1734). Р. Кантільйон зробив систематичний аналіз підприємництва. Він розумів підприємництво як особливу економічну функцію і наголошував на елементі ризику, який завжди властивий підприємництву. Кантільйон визначав підприємця як людину, яка за певну ціну купує засоби виробництва, щоб виробити продукцію і продати її з метою одержання доходів, і яка, беручи на себе зобов'язання щодо витрат, не знає, за якими цінами може здійснитися реалізація. До підприємців він зараховував людей із нефіксованими прибутками (ремісників, купців, селян та ін.), тобто тих, хто зайнятий економічною діяльністю за умов нестабільності та непередбаченості цін. Тому головною рисою підприємця Кантільйон вважав готовність до ризику. Він розглядав підприємця як фігуру, яка приймає рішення і задовольняє свої інтереси за умов невизначеності. Підприємець, за Кантільйоном, – це будь-який індивід, здатний до передбачення, який бажає брати на себе ризик, спрямований у майбутнє, чиї дії характеризуються сподіванням отримати дохід та готовністю до витрат [6, с. 10]. А. Сміт перебував під значним впливом учня Р. Кантільйона і фізіократів. Він багато говорив про роботодавців, майстрів, купців і підприємців, але не приділяв ніякої уваги бізнесменам, які відігравали невелику значимість у його аналізі економічних процесів. А. Сміт вважав, що підприємець – власник, котрий зважується ризикувати заради реалізації якої-небудь комерційної ідеї та отримання прибутку. Він сам планує, організовує виробництво, розпоряджається його результатами. Його поведінка регулюється центральним механізмом ринкової системи – конкуренцією [6, с. 24].

На законодавчому рівні міститься закріплення поняття «підприємництво», під яким відповідно до с. 2 ст. 3 Господарського кодексу України розуміється господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку [7]. У ст. 42 Господарського кодексу України закріплено більш розгорнуте визначення підприємництва: «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [7].

Водночас легалізоване поняття «бізнес» відсутнє. Однак аналіз нормативно-правових актів дає змогу стверджувати, що на законодавчому рівні терміни «біз-

нес» та «підприємництво» вживаються як синоніми. Так, на виконання постанови Кабінету Міністрів України № 691 від 26.11.2014 р. [8] утворено Раду бізнес-омбудсмена з метою сприяння прозорості діяльності органів державної влади, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, запобігання корупційним діянням та/або іншим порушенням законних інтересів суб'єктів підприємництва. Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. № 4618-VI закріплюється державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу [9]. Розпорядженням Кабінету міністрів України від 04.12.2019 р. № 1413-р затверджено План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, Плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» (“Doing Business”) [10]. Постановою Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу»» від 13.04.2016 р. № 1090-VIII схвалено Рекомендації парламентських слухань на тему «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» [11].

У науковій літературі та підручниках, написаних різними науковцями, простежуються також різні підходи. Так, В. Гриньова зазначає, що бізнес – це комерційна діяльність, яка визначає спосіб існування людини і дає змогу бути їй незалежній у судженнях і прийнятті рішень. В американському вживанні слово «бізнес» визначається як будь-яка справа, комерційне або виробниче підприємство, комерційна практика, політика окремого підприємця або цілої фірми [12, с. 146].

Б. Райзберг вважає, що підприємництво і бізнес – це самостійна, ініціативна, здійснювана на свій страх і ризик, під свою майнову відповідальність будь-яка діяльність окремих громадян, спрямована головним чином на одержання економічної вигоди у формі прибутку або іншої форми [13]. М. Кравчук вважає, що бізнес або підприємництво – це економічна діяльність суб'єкта в умовах ринкової економіки, спрямована на одержання прибутку і власної вигоди шляхом виготовлення та реалізації товарів та послуг [14, с. 7]. В. Єсіпов зазначає, що під бізнесом варто розуміти ініціативну, самостійну, економічну діяльність (підприємництво), що здійснюється за рахунок власних або залучених засобів на свій ризик і під свою майнову відповідальність, головною метою якої є отримання прибутку та розвиток власної справи [15, с. 10]. Бізнес (також відомий як підприємство або фірма) є організацією, що бере участь у торгівлі товарами чи послугами споживачам [16].

На думку І. Герчикової, підприємництво – це основний вид самостійної господарської діяльності (виробничої або комерційної), здійснюваної фізичними і юридичними особами, іменованими підприємцями, від свого імені й на свій ризик на постійній основі. Бізнесом є справа, ділова активність, спрямована на вирішення завдань, пов'язаних у загальному підсумку зі здійсненням на ринку операцій обміну товарів і послуг між економічними суб'єктами ринку з використанням сформованих у ринковій практиці форм і методів конкретної діяльності [17, с. 13, 15]. Вчена зазначає, що бізнес – ширше поняття, ніж підприємництво, оскільки до бізнесу можна зарахувати здійснення разових комерційних угод у будь-якій сфері економічної діяльності, які спрямовані на отримання доходу (прибутку) [17, с. 16], тобто відсутня така ознака, як систематичність.

Бізнес – це справа, ділова активність, спрямована на вирішення завдань, пов'язаних, зрештою, зі здійсненням на ринку операцій обміну товарів і послуг між економічними суб'єктами ринку, використанням форм та методів конкретної діяльності, які склалися в ринковій практиці.

Таблиця 1

Ознака	Бізнес	Підприємництво
Суб'єктний склад	Усі суб'єкти ринкової економіки (суб'єкти господарювання, фізичні особи, споживачі, наймані працівники, державні структури)	Суб'єкти господарювання
Сфера діяльності	Будь-яка сфера економічної діяльності	Сфера суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг
Систематичність	Можуть бути разові угоди	Обов'язково
Ризик	На свій страх і ризик	На свій страх і ризик
Мета	Одержання прибутку	Досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку

Бізнес робиться заради одержання доходу (прибутку) від результатів діяльності в найрізноманітніших сферах – виробництві і торгівлі товарами та послугами, банківській та страховій справах, у проведенні транспортних, орендних і багатьох інших операцій як видів діяльності [18].

Також треба звернути увагу, що в наукових публікаціях стосовно теоретичного обґрунтування природи і призначення підприємництва в суспільстві значною мірою підприємництво пов'язують із творчою природою людини і її розкриттям у конкретних історичних та економічних умовах; воно розглядається як одна з основних форм соціальної діяльності, що змінює не лише умови життєдіяльності, але й саму людину: її поведінку, погляди, місце в суспільстві [19].

На думку Ф. Хайєка, суть підприємництва полягає в пошуку нових економічних можливостей, і це, швидше, характеристика поведінки індивіда, а не роду його занять. Учений стверджує, що кожен, хто шукає шляхи до реалізації нових можливостей, є потенційним підприємцем. На думку вченого, «частка приватних осіб, готових випробувати нові можливості, скрізь приблизно однакова. Відсутність духу підприємництва в багатьох молодих країнах, що дістала стільки нарікань, є не природженою властивістю їх жителів, а наслідком обмежень, що накладаються існуючими звичаями й інститутами» [20, с. 14].

Аналіз наукової літератури дає змогу виділити три групи точок зору на питання співвідношення понять «підприємництво» та «бізнес»: 1) зазначені поняття є тотожними; 2) поняття «бізнес» є ширшим поняттям, ніж «підприємництво»; 3) поняття «підприємництво» є ширшим поняттям, ніж «бізнес».

Також треба зазначити, що в епоху інформатизації люди дедалі більше застосовують мережу Інтернет для отримання певної інформації: новини, обговорювання актуальних проблем, пошуку нових інтересів. Часом компанія або бренд в інтернеті може отримати свого користувача. Нині поширена діяльність блогерів. З точки зору законодавства, блогери не здійснюють господарську діяльність і не є суб'єктами господарювання, однак на практиці вони можуть отримувати прибуток, наприклад із реклами. Так само діяльність із розміщення реклами в інтернет-магазинах, на інтернет-сайтах, яка може здійснюватися на разових комерційних угодах у будь-якій

сфері діяльності і спрямована на отримання доходу (прибутку); якщо фізична особа вирощується, виробляється або купується більше, ніж необхідно для власного використання, і відбувається процес обміну або продажу надлишків. Таким чином, не будь-який бізнес є підприємництвом, але будь-яке підприємництво є бізнесом. Поняття «бізнес» використовується для позначення будь-якого заняття, метою якого є отримання прибутку. Бізнес трактується ширше, оскільки охоплює взаємини відносини між усіма суб'єктами ринкової економіки. Бізнес включає дії підприємців, споживачів, найманих працівників, а також державних структур.

Це дає підставу для висновку, що поняття «бізнес» ширше за своєю природою, ніж поняття «підприємництво». Це, як стверджує Н. Добрава, зумовлено двома основними обставинами. По-перше, бізнес охоплює більший спектр видів діяльності шляхом проведення як одноразових, так і постійних бізнес-операцій, при цьому підприємництво здійснюється тільки у видах діяльності, дозволених законодавством України. Підприємець – той, хто пройшов процедуру державної реєстрації відповідно до законодавства, набув певного статусу, має ліцензію (у разі потреби), сплачує податки, веде облік та документацію. По-друге, кількість учасників у бізнесі більша, ніж кількість офіційно зареєстрованих суб'єктів господарської діяльності. Тобто підприємництво є категорією бізнесу [21, с. 11–12].

На підставі проведеного аналізу таких категорій, як «підприємництво» та «бізнес», можна виокремити співвідношення та відмінності їхніх ознак (табл. 1).

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що поняття «підприємництво» і «бізнес» близькі за змістом, хоча мають відтінки. При цьому поняття «бізнес» ширше за своєю природою, ніж поняття «підприємництво».

Пропонується легалізувати поняття «бізнес» та закріпити в Цивільному кодексі України як ініціативну, на власний ризик, економічну діяльність всіх учасників ринкової економіки з метою отримання прибутку. Закріплення поняття «бізнес» на законодавчому рівні дасть змогу більш чітко та вірно визначати основні напрями економічної політики держави, вибір певних правових форм здійснення державного регулювання економіки та засобів державного регулювання бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінансовий словник. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/11778.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B5%D1%81>.
3. Фінансово-економічний словник. URL: <http://fes.net.ua/?p=1624>.
4. Інтернет-словарь «Глаголь». URL: http://pervobraz.ru/slova/article_post/biznes.
5. Лапшин В.В. Бізнес: соціально-економічна сутність і проблема визначення: *Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанукового знання*: збірник наук праць. УАБС НБУ. Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС НБУ. 2004. Вип. 3. С. 112–116. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/55551/5/Lapshyn_Biznes_sotsialno_ekonomichna_sutnist.pdf;jsessionid=4F5DC5903D704B0C5182F8B94DFBD1BA.
6. Варналій З.С. Основи підприємництва: навч. посібник. Київ: «Знання-Прес», 2006. 350 с.
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144. (із змінами).
8. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України № 691 від 26.11.2014 р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 98. Ст. 2847. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text>.

9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
10. Про затвердження плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату, плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» ("Doing Business") та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Кабінету Міністрів України : Розпорядження Кабінету міністрів України від 04.12.2019 р. № 1413-р. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1413-2019-%D1%80#Text>.
11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» : Постанова Верховної Ради України від 13.04.2016 р. № 1090-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 22. Ст. 454. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-19>.
12. Предпринимательская деятельность: проблемы, пути решения / под ред. В.Н. Гриневой. Симферополь : Анаюрт, 1995. 302 с.
13. Райзберг Б.А. Основы бизнеса. Москва : Ось-89, 1996. 189 с.
14. Кравчук М. Основы підприємницької діяльності : методичний посібник. Львів, 1995. 100 с.
15. Есипов В.Е. Оценка бизнеса : учеб. пособие. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 464 с.
16. Sullivan, arthur; Steven M. Sheffrin (2003). *Economics: Principles in action*. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. С. 29. ISBN 0-13-063085-3.
17. Герчикова И.Н. Менеджмент : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. 480 с. URL: http://proftests.ru/lib/i5/2_1_6.html.
18. Осовська Г.В. Основы менеджменту. URL: <https://buklib.net/books/30585>.
19. Калабухова С.В. Визначення соціально-економічної сутності підприємницької діяльності як об'єкта аналітичного забезпечення. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2011. Випуск 8 (29). Ч. 1. С. 210–226.
20. Хайек Ф. Конкуренция как процедура открытия. *Мировая экономика и международные отношения*. 1989. № 12. С. 5–14.
21. Добрава Н.В. Основы бізнесу : навчальний посібник. Одеса : Бондаренко М.О., 2018. 305 с.